

Шиян А. Г.

старший викладач кафедри
кримінально-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ПРИСУТНОСТІ ОБВИНУВАЧЕНОГО ПІД ЧАС ПРОГОЛОШЕННЯ ВИРОКУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Згідно з положеннями Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) судові рішення, в якому суд вирішує обвинувачення по суті, викладається у формі вироку. До постановлення цього важливого акта правосуддя суд повинен підходити з максимальною відповідальністю, суворо дотримуючись усіх законодавчих положень щодо його форми, змісту, порядку проголошення тощо. В залежності від встановлених обставин кримінального провадження вирок може носити обвинувальний або виправдувальний характер. Але і в першому, і в другому випадках це судові рішення повинно відповідати вимогам законності, обґрунтованості та вмотивованості.

Суд ухвалює вирок іменем України в нарадчій кімнаті безпосередньо після закінчення судового розгляду тим складом суду, який здійснював цей розгляд, після чого він проголошується в залі судового засідання. Проголошення вироку є обов'язковою складовою судового провадження і виконується прилюдно негайно після виходу суду з нарадчої кімнати. Прилюдність означає, що повний текст вироку зачитується зазвичай головуючим у присутності учасників судового провадження, а також інших осіб, які перебувають у залі судового засідання на момент проголошення вироку.

Після проголошення вироку головуючий повинен роз'яснити обвинуваченому, захиснику, його законному представнику, потерпілому, його представнику, представнику юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, право подати клопотання про помилування, право ознайомитися із журналом судового засідання і подати на нього письмові зауваження. Обвинуваченому, до якого застосовано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою, роз'яснюється право заявляти клопотання про доставку в судове засідання суду апеляційної інстанції. Окрім цього, учасники судового провадження набувають ще й інших прав, передбачених, зокрема ч.ч. 4, 6 ст. 376, ст.ст. 379, 380 КПК України [1].

Останнім часом у професійному середовищі набуло актуальності питання щодо безпосередньої присутності обвинуваченого в судовому засіданні під час проголошення вироку. Це стосується як обвинувачених, що перебувають під вартою, так і тих, кому обрано більш м'який запобіжний

захід. Дискусії з цього питання відбуваються давно, а висловлювані позиції кардинально відрізняються одна від іншої. Гострота цих дискусій ще більше посилилась у зв'язку з введенням у 2022 році на території нашої країни воєнного стану.

Як видається, основоположним для прибічників обов'язкової присутності обвинуваченого під час проголошення вироку є приписи ч. 1 ст. 323, а також пункту 3 ч. 2 ст. 412 КПК України, згідно з якими здійснення судового провадження за відсутності обвинуваченого, крім випадків, передбачених ч. 3 ст. 323 чи ст. 381 КПК, визнається істотним порушенням вимог кримінального процесуального закону та підставою для скасування судового рішення. Як зазначає Громова М.Є., вимога закону про обов'язкову участь обвинуваченого у судовому розгляді є додатковою гарантією захисту його прав, оскільки надає йому можливість самому захищати свої права і законні інтереси в суді. Ця вимога дає можливість суду безпосередньо заслухати обвинуваченого, вислухати його доводи, спрямовані на спростування обвинувачення чи на пом'якшення покарання, перевірити й оцінити їх у сукупності з іншими наявними у справі доказами та винести законне і обґрунтоване рішення [2, с. 680].

Суперечливі рішення з цього питання приймаються й судовими інстанціями. Так, 26 жовтня 2023 року Дніпровським апеляційним судом постановлено ухвалу у справі № 184/1020/21 (провадження № 11-кп/803/3018/23) про скасування вироку Орджонікідзевського міського суду Дніпропетровської області від 30.06.2023 року, яким ОСОБА _ 1 визнана винною у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого частиною 1 ст. 115 КК України, та призначення нового судового розгляду у суді першої інстанції. Однією з підстав для прийняття такого судового рішення слугувало те, що судом 1-ї інстанції в порушення вимог ст.ст. 376, 615 КПК України не було проголошено вирок суду за участю сторін та не забезпечено право обвинуваченої, яка перебувала під вартою, та інших учасників судового розгляду щодо участі в судовому засіданні при проголошенні вироку.

Зовсім по-іншому трактується згадана вище ситуація в постанові колегії суддів Другої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду у справі № 125/163/17 від 29 вересня 2020 року, якою він залишив без задоволення касаційну скаргу засудженого, який наполягав, що було порушено його право на захист, оскільки вирок проголошено без його участі. Як зазначив суд, відсутність засудженого в залі судового засідання, який не з'явився на проголошення вироку, жодним чином не вплинуло на законність і обґрунтованість ухваленого рішення, не перешкодило обвинуваченому реалізувати свої права, в тому числі й право на оскарження вироку в апеляційному порядку, а тому не може бути підставою для скасування судового рішення [3].

Такої ж позиції дотримується Друга Дисциплінарна палата Вищої ради правосуддя у своєму рішенні № 3123/2дп/15-19 від 25.11.2019 року.

Вирішуючи питання про притягнення до дисциплінарної відповідальності деяких суддів за те, що вони допустили проголошення вироку у відсутності обвинувачених, яких доставили з СІЗО в залу судового засідання із запізненням, зазначена палата відмовилася це робити, оскільки вважає, що умови щодо проголошення вироку за обов'язкової участі обвинувачених законодавець не встановив, а їх право на захист не було порушено [4].

Як відомо, Законом України від 27 липня 2022 року № 2462-ІХ, що набув чинності 25.08.2022 року, ст. 615 КПК доповнено новою частиною 15, якою визначено, що в умовах дії воєнного стану після складання та підписання повного тексту вироку суд має право обмежитися проголошенням його резолютивної частини з обов'язковим врученням учасникам судового провадження повного тексту вироку в день його проголошення [5]. У цьому взаємозв'язку слід зазначити, що до прийняття Закону від 27 липня 2022 року № 2462-ІХ проголошення повного тексту вироку було обов'язковим правилом; складання й проголошення резолютивної частини цього судового рішення законодавством не передбачалося.

Аналіз цієї законодавчої новели дає можливість визначити такі її важливі положення:

1) до проголошення резолютивної частини вирок, як і раніше, має бути в повному обсязі складений та підписаний судьями, які розглядали кримінальне провадження;

2) відкладення строку складання повного тексту вироку або встановлення в його резолютивній частині строку проголошення повного тексту не передбачається;

3) головуючим зачитується лише резолютивна частина вироку;

4) після проголошення резолютивної частини вироку головуючий зобов'язаний роз'яснити обвинуваченому та іншим заінтересованим особам їх права на: ознайомлення із журналом судового засідання і подання на нього письмових зауважень; в разі визнання особи винуватою – подати клопотання про помилування; обвинуваченому, до якого застосовано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою, заявити клопотання про доставку в судові засідання суду апеляційної інстанції та ін.;

5) якщо обвинувачений не володіє державною мовою, до проголошення резолютивної частини вироку перекладач повинен здійснити переклад повного тексту вироку і засвідчити його. Одразу після проголошення резолютивної частини вироку перекладач має роз'яснити обвинуваченому її зміст. Копія повного тексту вироку рідною мовою обвинуваченого або іншою мовою, якою він володіє, у перекладі, що засвідчений перекладачем, вручається обвинуваченому;

6) в день проголошення резолютивної частини вироку, до реєстру судових рішень вноситься повний текст вироку; внесення до реєстру окремого документа під назвою «Резолютивна частина вироку» не передбачено;

7) учасникам судового провадження в день проголошення

резолютивної частини вироку негайно вручається його повний текст; вручення їм резолютивної частини вироку не передбачено;

8) копія повного тексту вироку не пізніше наступного дня після його ухвалення надсилається учаснику судового провадження, який не був присутнім у судовому засіданні при проголошенні резолютивної частини вироку;

9) законодавчі зміни торкнулися лише самої процедури проголошення вироку; що стосується обов'язкової присутності обвинуваченого під час проголошення резолютивної частини вироку, то це вони не визначають.

Підсумовуючи викладене, слід зазначити, що обвинувачений, який не перебуває під вартою, має бути присутнім під час проголошення вироку у разі, якщо його відсутність впливає чи могла впливати на ефективну реалізацію ним своїх прав; що стосується обвинуваченого, який перебуває під вартою, то доцільно, щоб його присутність під час проголошення вироку забезпечувалася або безпосередньою доставкою на судові засідання, або за допомогою відеоконференцз'язку.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
2. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар / За загальною редакцією професорів В.Г. Гончаренка, В.Т. Нора, М.Є. Шумила. К.: Юстініан, 2012. 1328 с.
3. Постанова колегії суддів Другої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду у справі № 125/163/17 від 29 вересня 2020 року. URL: <https://lexinform.com.ua/sudova-praktyka/vidsutnist-zasudzhenogo-pid-chas-progoloshennya-vyroku-ne-ye-pidstavoyu-dlya-vyznannya-vyroku-nezakonnym-yakshho-tse-ne-zavadylo-realizatsiyi-jogo-prav/>
4. Рішення Другої Дисциплінарної палати Вищої ради правосуддя від 25.11.2019 року № 3123/2дп/15-19 «Про відмову у притягненні до дисциплінарної відповідальності суддів.... і припинення дисциплінарного провадження». URL: <https://hcj.gov.ua/doc/doc/3904>
5. Закон України від 27 липня 2022 року № 2462-IX «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення окремих положень досудового розслідування в умовах воєнного стану». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2462-20#Text>